

Ks. WIESŁAW SZUCA

SŁUGA BOŻY KS. BRONISŁAW SOCHACZEWSKI – POLSKI DZIAŁACZ SPOŁECZNY NA WARMII I POWIŚLU

W bulli *Incarnationis misterium*, z 29 listopada 1998 roku, Ojciec Święty Jan Paweł II pisał: „Świadectwem prawdy chrześcijańskiej miłości – zawsze czytelnym, dziś jednak szczególnie wymownym – jest pamięć o męczennikach. Niech ich świadectwo nie będzie zapomniane. Głosili oni Ewangelię, oddając życie dla miłości. Zwłaszcza w naszej epoce męczennik jest znakiem owej największej miłości, w której zawierają się wszystkie inne wartości. Jego życie jest odbłaskiem wzniosłych słów Chrystusa, wypowiedzianych na krzyżu: ‘Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią’. Także nasze stulecie (...) wydało bardzo wielu męczenników, którzy ponieśli śmierć przede wszystkim, jako ofiary nazizmu i komunizmu oraz walk rasowych i plemiennych. Ludzie z wszystkich warstw społecznych cierpieli za wiarę, płacąc krwią za przynależność do Chrystusa i Kościoła lub znosząc odważnie wieloletnie więzienia i różnorakie udręki, aby nie poddać się naciskom ideologii, która przerodziła się w bezlitosną dyktaturę”¹. Papież w powyższych słowach przypominając męczenników XX wieku nawołuje, aby nigdy nie zapomnieć o nich i o ofierze z ich życia.

Wyrazem pamięci Kościoła o męczennikach XX wieku jest m.in. rozpoczęcie procesów beatyfikacyjnych 37 ofiar komunizmu i 9 ofiar nazizmu z archidiecezji warmińskiej. Wydarzenie to miało miejsce 15 września 2007 roku w bazylice katedralnej w św. Jakuba w Olsztynie. Podczas uroczystej sesji publicznej powyższemu zgromadzeniu przewodniczył arcybiskup Wojciech Ziemia, metropolita warmiński. W czasie sesji procesowej zostały zaprzysiężone dwa oddzielne trybunały, ale w tym samym składzie. Postulator generalny i wicepostulatorzy złożyli uroczystą przysięgę. Postulatorem w obu procesach został ks. Janusz Ostrowski. Wicepostulatorami ogłoszono: s. Józefę Krause CSC, s. Magdalenę Krebs CSC, s. Miriam Zajac CSE, ks. Lothara Schlegela, ks. Andre Schmeiera i ks. Ludwika

¹ Por. IM 20.

Faśa SVD. Etap diecezjalny procesu beatyfikacyjnego zakończył się 5 listopada 2011 roku, kiedy to akta sprawy zostały zapieczętowane i przewiezione do Kongregacji do Spraw Świętych w Rzymie².

W grupie kandydatów na ołtarze, do ofiar nazizmu zaliczono: ks. Bronisława Sochaczewskiego, ks. Ernsta Karbauma, ks. Pawła Katschorowskiego, ks. Leo Olschewskiego, ks. Wojciecha Rogaczewskiego i ks. Stanisława Zuske, Ryszarda Knosalę, Alfonsa Żurawskiego, Jana Grube. Księża zostali zamordowani za niezłomność w prowadzeniu duszpasterstwa polskiej ludności w Prusach Wschodnich oraz na emigracji. Zginęli w różnych obozach koncentracyjnych. Świeccy natomiast ginęli za pomoc współwięźniom w obozach koncentracyjnych. Jeden oddał życie w obronie czystości, pomimo groźby śmierci³. Listę ofiar nazizmu, męczenników II wojny światowej, otwiera pochodzący z parafii Brusy⁴, działacz społeczno-narodowy i oświatowy na Warmii i Powiślu, ks. Bronisław Sochaczewski.

RYS BIOGRAFICZNY

Bronisław Sochaczewski urodził się 15 maja 1886 roku w Brusach, w polskiej rodzinie katolickiej rolników Hipolita i Ksawerii z d. Wika-Czarnowskiej⁵. Był czwartym z siedmiorga rodzeństwa⁶. Jego braćmi byli Stanisław, Leonard, Władysław i Roman, a siostrami Stefania Zofia Reese i Teodozja Gierszewska. Sakramentu chrztu św. udzielił mu 23 maja 1886 roku ks. wikariusz Walenty Pełka. Rodzicami chrzestnymi byli Wincenty i Barbara Hamerscy. W latach 1897-1902 kształcił się w pelplińskim Collegium Marianum. Następnie kontynuował edukację w gimnazjum w Chojnicach, które ukończył w 1908 roku⁷. Tego samego roku

² Por. J. Ostrowski, *Świadkowie wiary. Studzy Boży – ofiary nazizmu i komunizmu*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2015, s. 9-10.

³ Por. L. Świto, *Procesy beatyfikacyjne w Kościele warmińskim*, „Studia Warmińskie” 46 (2009), s. 85-86.

⁴ Ks. Bronisław Sochaczewski jest jednym z czterech kandydatów na ołtarze pochodzącym z parafii Brusy. Kolejnymi są: ks. Jan Hamerski (1880-1939) – proboszcz i działacz społeczny we Wtelnie koło Bydgoszczy, ks. Konstantyn Krefft (1867-1940) – proboszcz w Tucholi i budowniczy tamtejszego kościoła, ks. Anastazy Kręcki (1888-1939) – proboszcz i działacz społeczny w Strzelnie koło Pucka. Ich proces beatyfikacyjny rozpoczął się 17 września 2003 r. w ramach II grupy męczenników, któremu przewodniczy diecezja pelplińska. Zob. S. Woźnicki, *Ks. Anastazy Kręcki (1880-1939) – kandydat do chwały błogosławionych męczenników*, „Studia Pelplińskie” 42(2010), s. 397-408.

⁵ Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, PAX, Olsztyn 1983, s. 294.

⁶ Por. tamże, s. 15.

⁷ Por. P. Kotewicz, *Oni stąd wyszli*, Pelplin 2000, s. 59.

rozpoczął studia teologiczne w Pelplinie, które przerwał w 1910 roku⁸. Kontynuował je w seminarium w Braniewie. Tutaj 10 marca 1912 roku otrzymał tonsurę i 4 święcenia niższe. Kilka miesięcy później, 4 sierpnia, otrzymał subdiakoniat. 22 grudnia 1912 roku biskup pomocniczy Edward Herman wyświęcił go na diakona⁹. 26 stycznia 1913 roku otrzymał święcenia kapłańskie we Fromborku z rąk biskupa Augustyna Bludau¹⁰. Jego pierwszą placówką duszpasterską była zdecydowanie polska parafia św. Anny w Sztumie. Po kilku miesiącach, 10 listopada 1913 roku, został wikariuszem w sąsiednim Postolinie, w którym struktura społeczno-narodowościowa była podobna do tej w Sztumie¹¹. Po siedmiu latach, od 13 lutego 1920 roku, pracował, jako wikariusz w parafii św. Trójcy w Kwidzynie. Po kilku miesiącach, 17 sierpnia 1920 roku, został przeniesiony do katolickiej enklawy na Mazurach, jaką była Święta Lipka. Po dwóch latach, 1 sierpnia 1922 roku, mianowany zastępcą proboszcza w Ełku. Od 25 lipca 1923 roku pracował jako wikariusz w Lamkowie. 17 października 1928 roku otrzymał komendaryczny zarząd beneficjum Nycza w Ramsowie. Nadal posługiwał też w Lamkowie. Dnia 8 czerwca 1931 ks. Bronisław Sochaczewski został mianowany proboszczem w Krasnej Łące koło Mikołajek Pomorskich, leżącej na terenie dekanatu sztumskiego, której ludność była w większości polska¹². Już w 1927 roku hrabia Stanisław Sierakowski, z racji przysługującego mu prawa patronatu, przedstawił ks. Bronisława Sochaczewskiego, jako jednego z kandydatów do objęcia tej placówki duszpasterskiej. Ówczesny biskup Augustyn Bludau, który nie popierał propolskiego zaangażowania księży, mianował jednak na to probostwo ks. Juliusza Weichsła, który nie znał języka polskiego¹³.

ZAANGAŻOWANIE W SPRAWĘ POLSKĄ

W swojej pracy duszpasterskiej ks. Bronisław Sochaczewski wykazywał szczególną troskę o ludność polską. Podczas kazań i katechez bardzo często posługiwał się językiem polskim. Prowadził również polskie kursy językowe. Brał też czynny udział w pracach polskich organizacji i stowarzyszeń. W okresie plebiscytu

⁸ Por. T. Oracki, *Sochaczewski Bronisław Piotr (1886-1940)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa 1999-2000, t. 39, s. 619.

⁹ Por. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821-1945*. Słownik, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2003, cz. 2, s. 269.

¹⁰ Por. J. Wojtkowski, *ks. Bronisław Sochaczewski*, w: *Męczennicy Kościoła Warmińskiego XX wieku*, red. J. Guzowski, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2004, s. 10.

¹¹ Por. J. Wiśniewski, *Kapłani-męczennicy i księża prześladowani na Powiślu do 1945 r.*, „Studia Elbląskie” 10(2009), s. 96.

¹² Por. J. Ostrowski, dz. cyt., s. 15-16.

¹³ Por. J. Chłosta, *Ks. Karol Langwald (1886-1945) kapłan z południowej Warmii*, „Studia Elbląskie” 10(2009), s. 91.

w 1920 roku, będąc wikariuszem w Kwidzynie, współpracował z Warmińskim Komitetem Plebiscytowym wyłonionym 2 grudnia 1919 roku¹⁴. Obok ks. Bronisława Sochaczewskiego w ruch plebiscytowy było zaangażowanych 20 kapłanów z diecezji warmińskiej. Byli to: ks. Walenty Barczewski w Brąszewie, ks. Robert Bilitewski w Klebarku, ks. Władysław Demski ze Starego Targu, Gustaw Działowski w Turowie, ks. Feliks Goryński w Kobańcu, ks. Eryk Gross z Tychnowych, ks. Jan Hanowski z Gietrzwałdu, ks. Jan Kensbock, ks. Karol Langwald, ks. Konrad Majewski, ks. Wojciech Mondry, ks. Wacław Osiniński, ks. Józef Palmowski w Dźwierzutach, ks. Hieronim Poetsch w Klewkach, ks. Franciszek Połomski, ks. Wojciech Rogaczewski w Prawdziskach, ks. Franciszek Sznarbach.

Ks. Bronisław Sochaczewski wraz z innymi księżmi polskimi m.in. przekraczał granicę, aby rodaków w kraju informować o tym, co dzieje się z ludnością polską na Warmii i Mazurach¹⁵. Wspólnie z Augustem Donimirskim, komendantem polskiej straży plebiscytowej, w czerwcu 1920 roku, w Kwidzynie witał nuncjusza papieskiego z Warszawy Achille Rattiego i brał udział w rozmowach z nim¹⁶. Jan Baczewski¹⁷ we *Wspomnieniach Warmiaka* w następujący sposób opisuje tę wizytę: „W tym burzliwym czasie przybył na teren plebiscytowy nuncjusz apostolski z Warszawy, ksiądz Achilles Ratti. Zatrzymał się w Kwidzynie. Był to pierwszy etap jego podróży. Miejscowy proboszcz tumski, zmieniony ksiądz Szatkowski ‘przypadkowo’ był nieobecny. Jego zastępca, Niemiec, zamknął kościół, a klucze schował w kuchni na plebanii. Do polskiego wikarego, księdza Sochaczewskiego, tak powiedział: Was sucht der Roemer hier? – po czym także się ulotnił. Nuncjusza apostolskiego przywitał więc najmłodszy wikary parafii ks. Bronisław Sochaczewski. Powitanie dostojnika kościelnego i wprowadzenie go do kościoła nastąpiło dopiero po odszukaniu kluczy. Kościół w krótkim czasie napełnił się wiernymi, przeważnie Polakami z pobliskich wiosek”¹⁸.

¹⁴ Por. A. Kopiczko, *Duchowieństwo*, cz. 2, dz. cyt., s. 219-220.

¹⁵ Por. J. Chłosta, *Ksiądz Wojciech Rogaczewski na tle polskich działań narodowych na Mazurach i we Francji*, „Studia Elbląskie” 8(2007) s. 311.

¹⁶ Wspomnianą wyżej wizytę nuncjusza opisuje „Pielgrzym” z 21 lutego 1922 r., po wyborze Achille Rattiego na papieża Piusa XI. Jak czytamy w numerze 22 tego pisma nuncjusz Achille Ratti w czerwcu 1920 r. przebywał na Warmii. Na początku przebywał w Kwidzynie, a następnie udał się do domu ziemianina Donimirskiego. Przejeżdżając z Kwidzyna do Sztumskiej Wsi był entuzjastycznie witany przez tutejszą polską ludność. Podczas swojego pobytu na Warmii kilkakrotnie spotkał się z ks. Sochaczewskim. Por. „Pielgrzym” 22(1922), s. 1-2.

¹⁷ Jan Baczewski był kierownikiem Warmińskiego Komitetu Plebiscytowego w 1919 r. Był zwolennikiem ustalenia granic z Niemcami w oparciu o prawa historyczne. Był też współzałożycielem Związku Polaków w Prusach Wschodnich, a później kierownikiem IV Dzielnicy Polaków w Niemczech. Zob. T. Oracki, dz. cyt., s. 7-8.

¹⁸ Por. J. Baczewski, *Wspomnienia Warmiaka*, Czytelnik, Olsztyn 1961, s. 73.

Po zakończeniu plebiscytu ks. Sochaczewski przystąpił do Związku Polaków w Prusach Wschodnich¹⁹. Związek Polaków w Prusach Wschodnich ukonstytuowany został 30 listopada 1920 roku w Olsztynie. Powstał on samorzutnie, bez czynnej ingerencji urzędników państwa polskiego. Był organizacją o określonym programie narodowym, społecznym i politycznym. Organizacja ta zabiegała o trwanie polskości na ziemiach etnicznie polskich. W programie pracy powyższego związku zapisano: „Polacy w Prusach Wschodnich, jako część narodu polskiego, nie wchodzą w skład państwa własnego, zależą od cudzego ustroju państwowego, domagać się muszą prawa do rozwoju swoich właściwości kulturowych i do wychowania narodowego”²⁰. Po przekształceniu w IV Dzielnicę Związku Polaków w Niemczech organizacja ta realizowała ogólny program Związku Polaków, ale statut umożliwiał jej zachowanie dużej samodzielności²¹. W programie Związku Polaków w Niemczech napisano: „Przy kościołach winny urzędować dla członków mniejszości polskiej duszpasterze mówiący poprawnie po polsku, odprawiający Msze św. po polsku, słuchający spowiedzi po polsku, w dozorach kościelnych zasiadywać winni członkowie mniejszości polskiej, w diecezjach zasiadywać winni w kapitułach księża polscy w stosunku do ilości dusz polskich, w parafiach polskich członkowie mniejszości powinni mieć prawo proponowania duszpasterza na objęcie parafii”. Na południowej Warmii, Powiślu katolicy o polskim poczuciu narodowym byli tradycyjnie przywiązani do Kościoła. Dlatego należący do Związku, także i ks. Bronisław Sochaczewski, wielką wagę przywiązywali do realizacji powyższych postulatów²².

Ksiądz Sochaczewski był też opiekunem Towarzystwa Kobiet pod wezwaniem św. Kingi²³ oraz organizacji i stowarzyszeń młodzieżowych na Powiślu²⁴. Współpracował blisko ze Stanisławem i Heleną Sierakowskimi. Stanisław Sierakowski był polskim działaczem narodowym. Pełnił m.in. funkcję pierwszego prezesa Związku Polaków w Niemczech. Jego żona Helena Sierakowska była zasłużoną działaczką odnośnie do utrzymania języka polskiego w szkołach na Powiślu²⁵. Ks. Sochaczewski propagował też prasę i książki polskie. Pisał artykuły do gazet

¹⁹ Por. J. Chłosta, *Starania Związku Polaków o utrzymanie języka polskiego w Kościele Katolickim w diecezji warmińskiej (1923-1939)*, „Studia Warmińskie” 41-42 (2004-2005), s. 281.

²⁰ Por. W. Wrześniński, *Problemy świadomości narodowej ludności polskiej na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920-1939*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1 (1962), s. 101.

²¹ Por. A. Nadolny, *Działalność księży w Związku Polaków w Niemczech*, KUL, Lublin 1984, s. 106.

²² Por. J. Chłosta, *Starania Związku Polaków o utrzymanie języka polskiego w kościołach katolickich diecezji warmińskiej (1923-1939)*, dz. cyt., s. 281.

²³ Jego prezeską była Maria Donimirska, żona zasłużonego dla sprawy polskiej Kazimierza Donimirskiego.

²⁴ Organizacje te były ściśle powiązane ze Związkiem Polaków w Niemczech.

²⁵ Por. T. Oracki, *Sochaczewski Bronisław Piotr (1886-1940)*, dz. cyt., s. 619.

polских, m.in. do „Gazety Olsztyńskiej”²⁶. Były one poświęcone historii Polski, zwłaszcza królowi polskiemu Janowi III Sobieskiemu²⁷. Utrzymywał również kontakty z działaczami kaszubskimi oraz Polonią w Gdańsku. Sprawował także opiekę religijną nad polskimi robotnikami sezonowymi²⁸. O zaangażowaniu propolskim świadczy to, że konsul olsztyński Józef Giebertowski w 1930 roku zaliczył ks. Sochaczewskiego do grupy księży bezpośrednio związanych z ruchem polskim na Warmii i Mazurach. Obok niego w tej grupie znaleźli się następujący księża: ks. Wacław Osiński, ks. Karol Langwald, ks. Józef Przeperski, ks. Hieronim Poetsch i ks. Jan Kensbok²⁹. Wobec konsula Rzeczypospolitej Polskiej w Olsztynie, aby ożywić działalność społeczno-narodową polskich księży w diecezji warmińskiej, ks. Sochaczewski postulował o wypłacanie zaangażowanym w polskim ruchu narodowym duchownym specjalnych dodatków pieniężnych. Z kolei konsul w 1931 roku zwrócił się do niego z propozycją utworzenia w Niemczech Towarzystwa im. biskupa Stanisława Hozjusza, do którego mieli należeć polscy duchowni. Organizacja ta miała zjednoczyć wszystkich kapłanów polskiego pochodzenia, zamieszkujących tereny Niemiec. Głównym celem tej organizacji było doprowadzenie do beatyfikacji Sługi Bożego biskupa Stanisława Hozjusza, podjęcie badań nad dorobkiem oraz upowszechnienie jego nauczania poza granicami Warmii³⁰. Obie te inicjatywy nie zostały zrealizowane.

Powyższe działania propolskie ks. Bronisława Sochaczewskiego wzbudziły zainteresowanie niemieckich władz kościelnych i świeckich. W 1931 r. kapituła fromborska pod naciskiem władzy świeckiej, zażądała, aby ks. Sochaczewski zadeklarował się na specjalnym piśmie, że nie będzie uprawiał polskiej agitacji (Grosspolonische Agitation). Odpowiadając na to polecenie ks. Bronisław Sochaczewski zwrócił się do władz kościelnych o sprecyzowanie tego określenia. Stwierdził też, że ze swymi parafianami musi porozumiewać się w języku polskim i nie zaprzestanie sprawowania nabożeństw w języku ojczystym. W tej sytuacji kuria zażądała od niego, aby podpisał zobowiązanie, że nie będzie prowadził propolskiej działalności politycznej. Ks. Sochaczewski podpisał powyższe zobowiązanie, ale wkrótce w piśmie do kurii stwierdził, że nauczanie religii w języku niemieckim na terenie jego parafii nie dało pozytywnych rezultatów, dlatego też przywrócił katechizację w języku polskim. Zniósł też część nabożeństw w języku

²⁶ „Gazeta Olsztyńska” wydawana była w języku polskim od 1886 do 1939 r. Pierwszymi jej wydawcami byli Jan Liszewski, Andrzej Samulowski i Franciszek Szczepański, a po nich rodzina Pieniężnych. Od 1 stycznia 1921 r. gazeta ukazywała się sześć razy w tygodniu. Miała ona duże znaczenie dla budzenia świadomości polskiej na Warmii. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821-1945*, cz. 1, dz. cyt., s. 231.

²⁷ Por. P. Kotewicz, dz. cyt., s. 60.

²⁸ Por. T. Oracki, *Sochaczewski Bronisław Piotr (1886-1940)*, dz. cyt., s. 619.

²⁹ Por. J. Chłosta, *Niezwykła posługa warmińskiego kapłana*, „Studia Warmińskie” 32(1995), s. 371.

³⁰ Por. T. Oracki, *Sochaczewski Bronisław Piotr (1886-1940)*, dz. cyt., s. 619.

niemieckim, a żonie landrata sztumskiego odmówił pomocy w pracach niemieckiego towarzystwa kobiecego³¹.

Po dojściu Adolfa Hitlera do władzy, dnia 30 stycznia 1933 roku, gestapo przeszukało mieszkanie ks. Sochaczewskiego. W sierpniu 1935 roku był przesłuchiwany przez sąd specjalny w Elblągu, z powodu głośzonych kazań, w których mówił o zamknięciu przez władze cmentarza dla zmarłych na cholerę i usunięciu krzyża w Krasnej Łące. Tego samego roku władze niemieckie zażądały od księży likwidacji nabożeństw i lekcji przygotowawczych do Pierwszej Komunii Świętej prowadzonych w języku polskim. W powyższej sprawie otrzymał też polecenie od Kurii Biskupiej, dlatego podporządkował się żądaniom władz odnośnie do przygotowania do Pierwszej Komunii. Zachował jednak wcześniej ustalony porządek nabożeństw. Pomimo ustępstw, chociażby odnośnie do przygotowania do Pierwszej Komunii, cały czas był szykanowany³².

WYSIEDLENIE Z PRUS WSCHODNICH I ARESZTOWANIE

W styczniu 1939 roku Niemcy rozpoczęły akcję wysiedlania działaczy IV Dzielniczy Związku Polaków w Niemczech z Prus Wschodnich. Była ona przeprowadzona na podstawie ustawy z 9 marca 1937 roku o bezpieczeństwie granic Rzeszy. Wyszędiono wtedy prawie pół setki Polaków. Byli to właściciele majątków na Powiślu, nauczyciele szkół polskich, pracujący w „Gazecie Olsztyńskiej” oraz księża³³. Jako pierwszy duchowny nakaz opuszczenia tych ziem otrzymał wikariusz z Pudry ks. Wojciech Trzebiatowski³⁴. Dnia 10 maja 1939 roku gestapo nakazało natychmiastowe opuszczenie Prus Wschodnich ks. Bronisławowi Sochaczewskiemu. Za ledwie w ciągu 10 minut musiał opuścić plebanię i parafię w Krasnej Łące. Ze swojej parafii udał się do Gdyni, gdzie objął funkcję kapelana Wojska Polskiego. Po agresji Niemiec na Polskę wyjechał do Warszawy. Po kilku dniach powrócił w okolice Torunia, gdzie w październiku 1939 roku aresztowało go gestapo i został wysłany do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Stutthofie koło Gdańska³⁵.

³¹ Por. tamże.

³² Por. J. Ostrowski, dz. cyt., s. 17.

³³ Por. J. Chłosta, *Druga wojna światowa we wspomnieniach autorów związanych z Prusami Wschodnimi*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 4(2005), s. 586.

³⁴ Por. J. Chłosta, dz. cyt., s. 372.

³⁵ W okresie II wojny światowej, obok ks. Bronisława Sochaczewskiego, jeszcze 12 duchownych z diecezji warmińskiej zostało umieszczonych w obozach koncentracyjnych. 9 spośród nich uwięziono w obozie w Dachau, pozostali w Hartheim, Oranienburgu, Sachsenhausen i Stutthofie. Zob. A. Kopiczko, dz. cyt., s. 274.

MĘCZEŃSKA ŚMIERĆ

W kwietniu 1940 roku został przeniesiony do obozu Sachsenhausen w okolicy Berlina. Jak relacjonuje jeden ze współwięźniów – Włodzimierz Wnuk, towarzysz niedoli ks. Bronisława Sochaczewskiego – został on miesiąc później dotkliwie pobity do nieprzytomności przez trzech SS-manów. Powodem była zbyt cicha odpowiedź na pytanie: kim jest z zawodu? Jak opisuje dalej Włodzimierz Wnuk, pobitego ks. Sochaczewskiego przywracali do przytomności pod strumieniem wody z pompy. Te bestialskie pobicia SS-mani powtarzali kilkakrotnie. W efekcie tych działań, 13 maja 1940 roku ks. Bronisław Sochaczewski zmarł w wieku 54 lat. Podsumowując postawę Sługi Bożego Bronisława Sochaczewskiego, Włodzimierz Wnuk napisał: „Ujął mnie subtelnością, którą promieniował nawet tam w Stutthof. Okazywał mi na każdym kroku wiele życzliwości, na którą ja nie wiem czy zasłużyłem. Mówił zawsze cichym, jakby przygaszonym głosem. Czy mogłem wtedy przewidzieć, że ten właśnie cichy głos stanie się bezpośrednią przyczyną strasznej jego śmierci”³⁶.

PAMIĘĆ O SŁUDZE BOŻYM

Pamięć Sługi Bożego ks. Bronisława Sochaczewskiego jest ciągle żywa w miejscach, gdzie zdobywał wiedzę, uczył się patriotyzmu i angażował się duszpastersko. W Liceum Katolickim Collegium Marianum im. św. Jana Pawła II, którego ks. Sochaczewski był absolwentem, utworzono specjalne miejsce pamięci poświęcone absolwentom tej pomorskiej szkoły, którzy stali się męczennikami II wojny światowej. Obok ks. Bronisława Sochaczewskiego są to: bł. ks. Władysław Demski, bł. ks. Bronisław Komorowski, bł. ks. Franciszek Rogaczewski, Sługa Boży Antoni Arasmus, Sługa Boży biskup Konstantyn Dominik, Sługa Boży ks. Jan Hamerski, Sługa Boży ks. Cyryl Karczyński, Sługa Boży ks. Anastazy Kręcki, Sługa Boży Józef Mankowski, Sługa Boży ks. Paweł Prabucki, Sługa Boży Piotr Sosnowski³⁷. Miejsce to zostało uroczystie poświęcone przez biskupa pelplińskiego Jana Bernarda Szlagę dnia 23 marca 2012 roku.

W miejscu posługi duszpasterskiej Sł. B. ks. Bronisława Sochaczewskiego w Sztumie, w 90. rocznicę plebiscytu, 11 lipca 2010 roku, odsłonięto tablicę z nazwiskami działaczy polskich tego okresu, związanych z ziemią sztumską. Na tej tablicy umieszczono także nazwisko ks. Sochaczewskiego. Jest to wyraz

³⁶ Por. J. Ostrowski, dz. cyt., s. 17.

³⁷ Dwóch z męczenników – absolwentów Collegium Marianum – ks. Jan Hamerski i ks. Anastazy Kręcki podobnie jak ks. Sochaczewski pochodzi z parafii Brusy.

pamięci o jego zaangażowaniu w sprawę polską w Sztumie i w okolicy, jako wikariusza w Sztumie, sąsiednim Postolinie oraz proboszcza w okolicznej Krasnej Łące. Rada Miejska w Sztumie wystąpiła też do władz województwa pomorskiego, aby specjalną uchwałą podkreślić zaangażowanie wielu okolicznych działaczy społecznych, m.in. ks. Bronisława Sochaczewskiego, w plebiscyt, dzięki czemu udało się utrzymać polskość na tych terenach. Sejmik województwa podjął stosowną uchwałę 26 lipca 2010 roku. Czytamy w niej m.in.: „jako wspólnota regionalna oddajemy hołd wszystkim zaangażowanym w akcję plebiscytową na rzecz przyłączenia Powiśla do Polski. Mimo iż wyniki plebiscytu trudno uznać za sukces strony polskiej, to jednak podejmowane działania zaowocowały w dłuższej perspektywie rozwojem polskiego życia gospodarczego, politycznego, kulturalnego i oświatowego na obszarze przyznanych Niemcom gmin Powiśla, Warmii i Mazur”³⁸.

PODSUMOWANIE

Księdzu Bronisław Sochaczewskiemu przyszło żyć w trudnym dla Polaków z Warmii i Powiśla okresie międzywojennym. Czas ten był dla nich ogromną próbą nie tylko wiary, ale i patriotyzmu. Męczennik za wiarę ks. Sochaczewski wyszedł z tej próby zwycięsko. Nie dał się złamać, czego wyrazem jest jego ciągle zainteresowanie historią Polski i sprawą polską na terenie swojej duszpasterskiej posługi. Nie zważając na niebezpieczeństwa działał aktywnie w okresie plebiscytu, współpracując m. in z Warmińskim Komitetem Plebiscytowym. Nie przykładając większej wagi do gróźb władz nauczał polskie dzieci i młodzież religii w języku polskim. Podobnie w tym języku spowiadał i przygotowywał do Pierwszej Komunii Świętej. W placówkach duszpasterskich, gdzie posługiwał, zawsze był zaangażowany w sprawy polskie, za co był przez nazistów śledzony, przesłuchiwany, represjonowany, w końcu wysiedlony ze swojej parafii w Krasnej Łące. Ks. Sochaczewski miał też zdolność umiejętnego odpierania zarzutów, jakoby podstępnie szkodził państwu wykorzystując do tego celu kościoły i głoszone homilie. Konsekwencją tych działań było najpierw jego wypędzenie z Prus Wschodnich, później aresztowanie i śmierć męczeńska w Sachsenhausen.

³⁸ Por. A. Lubiński, *Plebiscyt 1920 – ważny rozdział naszej historii*, „Sztum. Informator miasta i gminy Sztum”, 2(2010), s. 8-9.

Bibliografia

- Baczewski J., *Wspomnienia Warmiaka*, Czytelnik, Olsztyn 1961.
- Chłosta J., *Druga wojna światowa we wspomnieniach autorów związanych z Prusami Wschodnimi*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 4(2005), s. 585-594.
- Chłosta J., *Ks. Karol Langwald (1886-1945) kapłan z południowej Warmii*, „Studia Elbląskie” 10(2009), s. 89-93.
- Chłosta J., *Ksiądz Wojciech Rogaczewski na tle polskich działań narodowych na Mazurach i we Francji*, „Studia Elbląskie” 8(2007) s. 309-314.
- Chłosta J., *Starania Związku Polaków o utrzymanie języka polskiego w Kościele Katolickim w diecezji warmińskiej (1923-1939)*, „Studia Warmińskie” 41-42 (2004-2005), s. 281-294.
- Jan Paweł II, *Bulla „Incarnationis misterium”*, Editrice Vaticana, Watykan 1998.
- Kotewicz P., *Oni stąd wyszli*, Bernardinum, Pelplin 2000.
- Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821-1945*. Słownik, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2003, cz. 2, s. 269.
- Lubiński A., *Plebiscyt 1920 – ważny rozdział naszej historii*, „Sztum. Informator miasta i gminy Sztum”, 2(2010), s. 8-9.
- Nadolny A., *Działalność księży w Związku Polaków w Niemczech*, KUL, Lublin 1984.
- Oracki T., *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, PAX, Olsztyn 1983, s. 294.
- Oracki T., *Sochaczewski Bronisław Piotr (1886-1940)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa 1999-2000, t. 39, s. 619.
- Ostrowski J., *Świadkowie wiary. Słudzy Boży – ofiary nazizmu i komunizmu*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2015.
- Świto L., *Procesy beatyfikacyjne w Kościele warmińskim*, „Studia Warmińskie” 46 (2009), s. 69-87.
- Wiśniewski J., *Kapłani-męczennicy i księża prześladowani na Powiślu do 1945 r.*, „Studia Elbląskie” 10(2009), s. 95-102.
- Wojtkowski J., *Ks. Bronisław Sochaczewski*, w: *Męczennicy Kościoła Warmińskiego XX wieku*, red. J. Guzowski, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2004, s. 10.
- Woźnicki S., *Ks. Anastazy Kręcki (1880-1939) – kandydat do chwały błogosławionych męczenników*, „Studia Pelplińskie” 42(2010), s. 397-408.
- Wrzeziński W., *Problemy świadomości narodowej ludności polskiej na Warmii, Mazurach i Powiślu w latach 1920-1939*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1 (1962), s. 94-142.

Streszczenie

15 września 2007 roku w bazylice katedralnej w Olsztynie rozpoczął się proces beatyfikacyjny 37 ofiar komunizmu i 9 ofiar nazizmu z archidiecezji warmińskiej. Listę ofiar nazizmu, męczenników II wojny światowej otwiera ks. Bronisław Sochaczewski – polski działacz społeczno-narodowy i oświatowy na Powiślu. Święcenia kapłańskie przyjął 26 stycznia 1913 roku. Jako duszpasterz był zaangażowany w sprawę polską. W okresie plebiscytu na Warmii współpracował z Warmińskim Komitetem Plebiscytowym. Po zakończeniu plebiscytu zaangażował się w działalność Związku Polaków w Niemczech. Ks. Bronisław Sochaczewski był też opiekunem Towarzystwa Kobiet pod wezwaniem św. Kingi oraz organizacji i stowarzyszeń młodzieżowych na Powiślu. Dla polskich parafian, jako wikariusz m.in. w Sztumie i Kwidzynie, a później, jako proboszcz w Krasnej Łące odprawiał polskie nabożeństwa i wygłaszał polskie kazania. Za swoją działalność propolską był szykanowany przez niemieckie władze. W styczniu 1939 roku został wysiedlony z Prus Wschodnich i udał się do Gdyni, gdzie został kapelanem Wojska Polskiego. W październiku 1939 roku aresztowało go gestapo i przebywał kolejno w obozach w Stutthofie i Sachsenhausen. W tym ostatnim został zamęczony na śmierć 13 maja 1940 roku.

Słowa kluczowe: *ks. Bronisław Sochaczewski, Krasna Łąka, plebiscyt, sprawa polska, Związek Polaków, Sachsenhausen*

Summary

Servant of God Rev. Bronisław Sochaczewski:
a Polish Patriotic Activist in Ermland and Powiśle Region

The beatification process of 37 martyrs of the Communist regime and 9 victims of the Nazi persecution from the Archdiocese of Warmia commenced in the Cathedral Basilica of Olsztyn on 15 September 2007. The list of the martyrs of the Second World War is headed by Rev. Bronisław Sochaczewski, a Polish patriot known for his activity in the social work and education in Powiśle region. He was ordained on 26 January 1913. As a pastor supporting in the Polish national cause he worked together with the Ermland Referendum Committee. After the voting he commenced his work as a Polish minority activist in Germany. Fr Sochaczewski was in charge of St Kinga Women's Association and various youth organisations. As a curate in Sztum and Kwidzyn as well the pastor of Krasna Łąka he celebrated Polish services and preached in the mother tongue of the Polish communities he served. As a consequence, he suffered persecutions by the German authorities.

Having been expelled from East Prussia in September 1939 Fr Sochaczewski served as a military chaplain in Gdynia. He was arrested by the Gestapo in October 1939 and imprisoned in the concentration camps of Stutthof and Sachsenhausen where he died as a martyr on 13 May 1940.

Keywords: *Rev. Bronisław Sochaczewski, Krasna Łąka, Polish national cause, Polish national association in Germany, Sachsenhausen*